
KLARAR EUROPAS LEDARE DEN NYA UTMANINGEN?

BO EKMAN & JAN O BERG

I en tid då samhället präglas av stora och djupgående förändringar och när vi står inför möjligheten att överge en gammal samhällsmodell och istället träda in i en ny gemenskap, ställs större krav än någonsin på politiskt ledarskap. Men har vi ledare som är mäktiga uppgiften?

Med stor majoritet röstade Europaparlamentet den 4 maj för Sveriges och övriga kandidatländers inträde i den Europeiska Unionen. Beskedet ackompanjerades av ett stort antal uttryck från enskilda parlamentsledamöter, flera med påtaglig värme, om vikten av unionens utvidgning, och inte minst att Sverige och svenskarna bestämmer sig för att de vill bli med. "We need you" sade Storbritanniens Tom Spencer, och utvecklade värtaligt varför.

Historiskt avgörande

Kommer detta budskap att nå fram till Europatveksamma svenskar och göra något intryck på dem? Det är inte otroligt, även om det omedelbara utslaget i SIFO

BO EKMAN är verkställande direktör i SIFO Management Group, som omfattar undersökningsföretaget SIFO och konsultorganisationen SMG, specialiserat på strategiska förändringsprocesser.

JAN O BERG är seniorkonsult i SMG.

en vecka senare endast gick obetydligt i EU-positiv riktning.

Försvagat självförtroende

Svenskarnas osäkerhet inför det historiska avgörande som nu ligger mindre än ett halvår bort har mycket av sin bakgrund i ett försvagat självförtroende. Det har långsamt och smärtsamt blivit klart för oss att Sverige inte längre är föregångsland och förebild för omvärlden, vare sig som industrination eller social välfärdsmodell, inte heller ifråga om utbildningssystem eller miljö kvalitet. Att den svenska kronan plötsligt är mindre värd än både den danska och den norska har varit det plötsliga synliga beviset för vad som hänt.

Vår instinktiva reaktion blir då lätt att tänka i imperfektum. Vi vänder oss inåt, önskar oss åter till förfluten tid. Det var ju bättre förr, eller hur? Vi måste hitta vägen tillbaka till den svenska modell, som ter sig särskilt attraktiv i backspegeln perspektiv.

Överskattad betydelse

Det är en förståelig reaktion, som varje ansvarskännande politiskt ledarskap måste se som sin uppgift att först förstå och sedan komma till rätta med. Pendeln har svängt från ett ytterlighetsläge till ett annat; vi svenskar underskattar sannolikt idag våra möjligheter att kunna vara med och påverka i det nya Europa lika mycket som vi tidvis överskattade vår internationella betydelse i det förgångna.

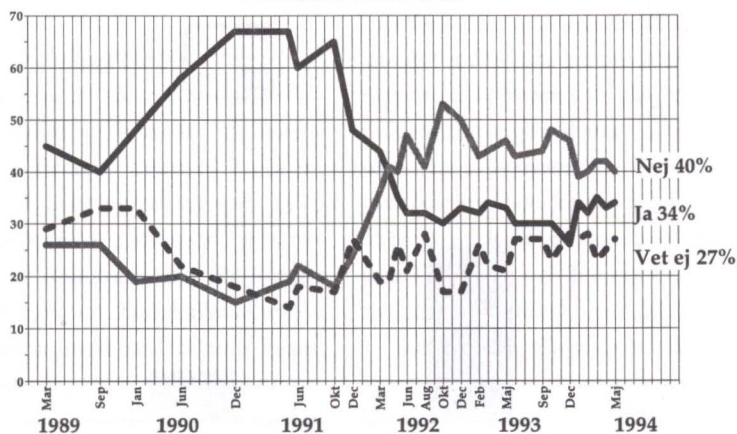
Kan EU-företrädare i andra länder bidra till att höja den svenska självkänslan genom att skicka starka signaler om att vi är en efterlängtd medlem i gemenskapen är det på marginalen positivt för anhängarna av svenskt medlemskap. Och det kan väl bli på marginalrösterna som avgörandet i november kommer att hänga.

Den svenska inställningen till EU-medlemskapet har blivit något mera positiv de senaste månaderna, men entusiasmen är alltså mycket behärskad och den reella osäkerheten stor. Nej-sidans ledning över ja-sidan i SIFO:s återkommande mätningar för Göteborgs-Posten krympte i ett steg vid årsskiftet – från cirka 20 till cirka fem procentenheter – men har sedan dess legat påfallande stabil i det nya läget.

Unga skeptiker

Hela det svenska etablissemanget är för ett medlemskap, låt vara att förordet ännu artikuleras med varierande tydlighet. Detta är en del av ja-sidans problem. Skepsisen mot etablerade auktoriteter är stark, framför allt bland ungdomarna. De

SIFO Om det vore folkomröstning i EU-frågan idag, skulle Du då rösta ja eller nej till att Sverige blir medlem i EU?

har under de senaste åren genomgående visat en mer EU-skeptisk attityd än sin föräldrageneration. Samtidigt är de mer optimistiska än de äldre om Sveriges ekonomiska framtid

Värdekonserverativ trend

Men bakgrunden till rådande EU-opinion är komplex och ett resultat av motstridiga tendenser. I negativ riktning verkar den värderingsförändring hos svenskarna som det sjunkande självförtroendet medverkat till, och vars fulla kraft SIFO registrerade under slutet av 1993.

Denna förändring innebär en förskjutning i värdekonserverativ riktning. De postmateriella värderingarnas tillväxt har tills vidare upphört.

Benägenheten att acceptera föränd-

ring minskar; förändring upplevs av en växande del av befolkningen som liktydigt med hot, inte med möjlighet.

Nationella symboler

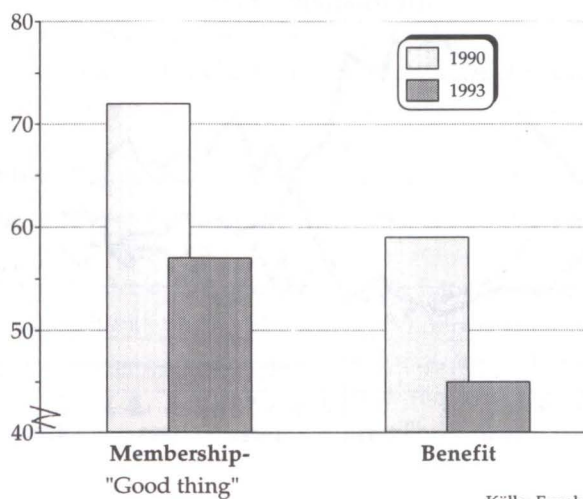
Vi kan avläsa en klar längtan åter till förfluten tid och en ökande värdering av den offentliga välfärdsstaten.

Förtroendet för marknadskrafter och internationalism avtar, intresset för den egna historien och nationella symboler ökar i motsvarande grad.

En motsvarande värdering återspeglas i de närmast febrigt stigande framtidsförväntningar och förhoppningar rörande sysselsättningsutvecklingen, som vi de senaste året avläst i SIFO:s indikatorer. Små ljusglimtar efter ett flerårigt mörker registreras tacksamt och övertolkas alltför

"Generally speaking, do you think that (our country's) membership of the European Community is a"?

"Would you say that our country has on balance benefited or not from being a member of the European Community?"

Källa: Eurobarometer

lätt. Vi vill ju så gärna att det skall bli bättre, vill så gärna tro att vi nu har passerat vändpunkten och är på väg tillbaka, hem.

Utmaningen

Men Sverige och svenskarna är inte ensamma om att misstro det nya och söka sig åter till det gamla. Denna back-lash för utvecklingen mot nya, postmateriella värderingar gäller i hela västvärlden.

Och just denna värderingsförändring utmanar nu i själva verket de gamla industrinationernas ledare, på ett sätt som få eller inga av dem ännu kunnat svara upp emot!

Vad som sällan redovisas i svensk debatt är de förändringar som inställningen till EEC/EG/EU genom åren har undergått i medlemsländernas befolkning, och den skepsis växande grupper EU-medborgare hyser inför en utveckling i riktning mot en alltmer långtgående integration i riktning mot politisk union.

Välvilligt ointresse

Möjligheten av en sådan utveckling diskuterades tidigt av ledande opinionsanalytiker i Europa. Leon N Lindberg och Stuart A Scheingold myntade 1970 termen "permissive consensus" som beskrivning av opinionsstödet för Europa och dess integration. Bland allmänheten i de dåvarande medlemsländerna fanns, konstaterade de, ett stöd som var väl utbrett, utan att för den skull vara särskilt djupt rotat. Integrationsfrågorna var något folket lämnade åt det politiska ledar-

skapet och samhällets elitskikt, attityden till integrationsutvecklingen kunde snarast karaktäriseras som välvilligt ointresse (benevolent disinterest).

Analytikerna hissade samtidigt en tydlig varningsflagg och förutspådde faktiskt den utveckling som vi bevittnat de senaste tre åren – och som innebär ett markant försvagat stöd för EU och dess institutioner inom medlemsländerna. De skrev 1970: "... if the perceived gains of integration were threatened, supportive elites and mass publics would be mobilized to assume a more active role.... If the community were to broaden its institutional capacities markedlythere (would) be reason to suspect that the level of support ... would be significantly altered."

Markant nedgång

Dessa resonemang återges i den just nu utgivna rapporten om den 40:e Eurobarometern, genomförd i slutet av 1993, vars författare inte utan belåtenhet påpekar att för den som genom åren följt deras rapportering borde inte danskarnas nej i folkomröstningen i juni 1992 komma som någon överraskning. Stödet för Gemenskapen hade börjat falla redan från 1986 och framåt i så stora medlemsländer som Frankrike och Italien. Efter 1990 är nedgången markant i hela EU.

Eurobarometern visar också att det vikande stödet har sin grund i två förhållanden

– dels i de senaste årens recession och ökande arbetslöshet: det finns ett tydligt

samband över åren mellan faktisk sysselsättningsnivå och stöd för det egna landets medlemskap i EG/EU,

– dels i en ökande misstro mot en för långtgående integration.

Kraven på ledarskapet

Frågan om kvaliteten i det politiska ledarskapet för de kommande åren är ödesfrågan i de flesta av Europas länder idag.

För ansvarsställande ledare gäller det att förklara nya och svåra sammanhang. Det gäller att göra behov av kommande uppoffringar begripliga, för medborgare som i stor utsträckning vants vid att förvänta sig gåvor, materiell tillväxt, utan att det egentligen skall behöva kosta något.

Paradigmskifte

Det gäller för dem att förklara att vändpunkten och den följande vägen tillbaka

till trygghet och lyckorike inte finns. Att vi snarare befinner oss i en brytpunkt, ett paradigmskifte, på väg från det klassiska industrisamhället till något nytt.

De kommer alla att ha konkurrens från dem som försvarar det gamla eller säger sig erbjuda behagliga och smärtfria lösningar på nya problem.

Ledarskapets viktigaste uppgift blir att göra troligt och tydligt

- hur vi kan och måste skapa ny kunskap med användande av ny teknik, vilka krav på omprioriteringar och uppoffringar detta ställer på oss,
- vilka möjligheter till kontinuerligt värdeskapande för individ och samhälle som ligger i denna utveckling,
- vilka risker vi löper om vi inte deltar aktivt och fullt ut i den.